

Neues Archiv

der

Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde

zur

**Beförderung einer Gesamtausgabe
der Quellschriften deutscher Geschichten des Mittelalters.**

Achtundzwanzigster Band.

Hannover und Leipzig.

Hahn'sche Buchhandlung.

1903.

XVIII.

Formulare

aus

Rudolfs von Habsburg Kanzlei.

Mitgetheilt

von

Jakob Schwalm.

Es ist im folgenden lediglich meine Absicht, die noch ungedruckten Theile des im Trierer Codex 1875 enthaltenen Formularbuchs aus König Rudolfs Kanzlei vorzulegen, das im übrigen Bodmann 1806 publiciert hat. Leider muss ich mir versagen, genauer zu untersuchen, inwieweit diese noch unbekannten Formulare sonst erhaltenen Urkunden entsprechen; dazu bedürfte es eines Initienverzeichnisses aller Rudolfinischen Stücke, das herzustellen nur der Bearbeiter der Regesten in der Lage ist und das für Rudolf über kurz oder lang doch einmal ausgearbeitet werden muss, weil gerade für seine Regierungszeit der Bestand an Formularen im Vergleich zur sonstigen Urkundenüberlieferung ein so überaus grosser ist. Doch auch ohne eingehendere Bearbeitung werden die folgenden Formulare so hoffe ich, von Interesse sein, da der Trierer Codex (T) von allen Formularbüchern die besten Texte bietet, was selbst von dem Ottobonianus (O) nicht gesagt werden kann, der allerdings dafür um so reicher an Stücken ist, die sonst nirgends überliefert sind. Wie gut der Text in T fast immer ist, soll hier nicht erst begründet werden; der demnächst erscheinende Halbband von Constitutiones III erweist es zur Genüge¹.

Und noch etwas anderes hat T allen verwandten Formularbüchern voraus, was von höchster Wichtigkeit ist, die Anordnung in chronologischen Gruppen, die freilich in Bodmanns Ausgabe verloren gegangen ist und die

1) Vom Standpunkt lediglich der Textkritik wird für jeden, der eine Reihe von Stücken aus dem Trierer und dem Erlanger Codex (E) zu edieren hatte, ohne weiteres klar, dass in zweifelhaften Fällen die Lesart des Trierer Codex jedesmal die bessere ist. Ich vermag daher nicht, wie das soeben Redlich, Rudolf von Habsburg S. 200 Anm. 4 thut, den Lesarten von E und O irgend welches Gewicht beizulegen gegenüber dem im T überlieferten 'Tuscia' von Reg. imp. VI, 450. Und die übrigen Hss. kommen für Lesarten nun schon gar nicht in Betracht. Der Satz ist in T vollständig klar, während E Corruptel bietet. Es bleibt lediglich übrig, das 'Tuscia' zu erklären, was ja H. Otto versucht hat.

man sich erst künstlich aus den Tabellen in Kretzschmars 'Formularbücher aus der Kanzlei Rudolfs von Habsburg' erschliessen muss. Heinrich Otto hat in dieser Zeitschrift XXVI, 217—228 ausserordentlich scharfsinnig den Nachweis geführt und daraus im Gegensatz zu den Regesten einige Nutzenanwendungen gezogen, die völlig überzeugend sind. Er ergiebt sich aus diesem Grunde von selbst, dass ich die folgenden Stücke alle in der Reihenfolge der Hs. und unter den von Bodmann herrührenden Nummern abdrucke. Der Vollständigkeit halber gebe ich auch die Nummern 8, 174 und 363, obwohl sie nicht Rudolfinisch sind.

Nur auf eins möchte ich noch besonders hinweisen. Kretzschmar hat a. a. O. S. 96 f. das Auftreten von Formularen aus der Zeit Albrechts I. am Schlusse des Trierer Codex fixiert, sich dabei aber versehen. Er bemerkte nicht, dass schon n. 388 (s. unten S. 707) von Albrecht ist, weil das Stück ungedruckt war, und dass gerade mit dieser Nummer die Schwankungen im Ductus der Eintragungen beginnen. Also schon von dieser Nummer ab wird man für die Zeit Rudolfs nur in Anspruch nehmen dürfen, was unbedingt in seine Regierung gehört (n. 396. 398. 400. 401). Für alles übrige wird die Wahrscheinlichkeit für Albrecht ebenso gross sein. Und das müssen wir in erster Linie für n. 395 in Anwendung bringen, das obwohl in Reg. imp. VI, 1301 verzeichnet, dort doch nur mühsam unterzubringen ist. Es gehört vielmehr zu Albrecht und vermuthlich in das erste Jahr seiner Regierung.

1. Resignacio et concessio¹.

Venientes ad nostre maiestatis presenciam tales et^a t(ales) cum instancia petiverunt, quod tale castrum cum curia et foresto ad ipsorum allodium pertinente resignatum atque traditum nostre maiestatis manibus, tibi et tuis filiis et tuis successoribus vel heredibus feodali titulo concedere dignaremur. Nos itaque predictorum precibus, que utilitatem et honorem imperii respiciunt, voto promptitudinis annuentes predicta tibi [et]^b tuis filiis feodali titulo concedimus et transmittimus per presentes.

a) Auf Rasur T. b) Fehlt T.

1) Auch in O, gedr. 'Wiener Briefsammlung' 268 n. 277.

8.

Nos . . comes de tali loco tenore presencium simpliciter et publice profitemur, quod nos presentes fuimus, vidimus et audivimus, ubi nobilis t(alis) discreto et industrio viro t(ali) civi creditori suo CC marcas arg(enti) apud Iudeos tales post libertatis eisdem Iudeis indulte tempus percipiendas pro suis debitis deputavit. Et ex eo quod huic deputacioni interfuimus, ipsum civem, ut quod sibi deputatum est integre et tempore debito percipere valeat, libentissime sine dolo quolibet volumus promovere. Dantes sibi has.

41. Item defensionis commissio.

Sollicitudini tue dominas de t(ali) loco decrevimus committendas, auctoritate nostra tibi firmiter iniungendo, quatinus eis nomine regio sic presis, ut prosis, et tuo interveniente proteccionis umbraculo nullius iniuriosi turbatoris nubilo molestentur, ut eo liberius divinis valeant laudibus insudare.

42.

Fidelitati tue committimus et mandamus, quatinus nobilis viri t(alis) possessionibus te diligencius intromittens taliter tamque provide et proficue de bonis disponas huiusmodi, ut proinde tibi merito teneri debeamus ad condigni beneficii recompensam.

43.

Ex parte t(alis) dilecti familiaris nostri culmini nostro declaratum existit, quod t(alis) ministerialis tuus ipsum incendiis et rapinis intollerabilibus multipliciter vel graviter afficit et perturbat. Propter quod discrecionem tuam att(entius) requirimus et hortamur, quatinus predictum ministerialem tuum, ut ab ipsius N. dispendiis et gravaminibus se contineat et de hiis, que dispendiose sibi intulit, emendam exhibeat congruam, pro nostra reverencia inducere non omittas. Parati enim etc.

44.¹

Super tam pia et fidei sinceritatis vestre legacione, quam providus et discretus vir t(alis) vester nuncius exhibitor presenc(ium) culmini nostro discrete proposicionis eloquio proposuit et exposuit eleganter, vobis, qui, prout ex ipsius legacionis serie collegimus, nos et nostrum honorem fideliter prosequi non cessatis, ad graciaram acciones

¹) An einen hohen Geistlichen, vielleicht einen Cardinal gerichtet.

fecundissimas regalis nostra serenitas se inclinat. In ea igitur fidelitatis et dilectionis constancia, qua nos et imperium ferventer hactenus prevenire videbamini, immo amplectabamini studiose, vestra quesumus industria perseveret. Securissimum ad nos habentes respectum, quod pro eo cunctis, que vestris et vestrorum applaudunt affectibus et profectibus expediunt, promovendis et procurandis utiliter efficacissimas operas nostras studebimus applicare et vobis in omnibus incumbentibus articulis et casibus maiestatis nostre presidium favorabiliter impendemus.

45.

Serenitati vestre ad uberes et immensas graciaram assurgimus acciones ex eo et pro eo, quod hiis que nostro et imperii honori proficiunt, adeo intenditis animo diligenti, attente rogantes, quatinus nos in singulis agendis vestris, ubi nos vobis censebitis profuturos, fiducialiter requiratis. Ceterum discretum virum N. super quibusdam negociis nostris vobis familiariter disserendis ad vos destinandum decrevimus, petentes attentius, quatinus verbis suis, que vobis ex parte nostra retulerit, fidem adhibeatis non dubiam tamquam nostris.

51.

Querimoniam gravem dilectarum in Christo dominarum t(alium) recepimus continentem, quod t(alis) ipsas in bonis suis et possessionibus molestat multipliciter et perturbat. Igitur fid(elitati) t(ue) districte precipimus et mandamus, quatinus dictum N. nomine nostro efficaciter moneas et horteris, ut ab earundem iniuriis se refrenet, dampna nichilominus plene resarciens, que eisdem dispendiose dinoscitur pertulisse. Insuper tibi specialiter iniungimus et mandamus, quatinus prefatas sorores contra predictum N. et alios temerarios invasores auctoritate nostra viriliter manuteneas et defendas.

54. Receptio famuli.

Ad universitatis vestre noticiam volumus pervenire, quod nos t(alem), quem constantis fidei decorant merita, prout fidelium nos docuit assercio et regalis nostra serenitas experimentis evidentibus est experta, in nostrum familiarem et famulum libenter et liberaliter recipiendum duximus et habendum, universis vobis et singulis districte mandantes, quatinus ipsum pro nostra et imperii reverencia tamquam familiarem nostrum vobis habentes pro-

pensius commendatum in singulis negociis suis et agendis velitis favorabiliter promovere.

55. Conductus.

Ad universorum s(acri) R(omani) i(mperii) no(ticiam) vo(lumus) pervenire, quod nos discretum virum t(alem) nobilis viri t(alis) capellanum ad curiam Rom(anam) ire volentem in eundo et redeundo de ipsa in nostram et imperii protectionem et conductum recepimus et recipimus specialem, mandantes universis, ne quis eum vel familiam suam in personis vel rebus aliququaliter presumat vel audeat molestare. Quod qui facere presumpserit, regie maiestatis offensam se noverit incurrisse.

57. Exemptio a thelonio¹.

Antiquorum decrevit provisio nec modernorum displicet ingenio, res gestas in occursum futuri scandali literaliter expressione memorie commendare. Quapropter noverint universi presentis littere inspectores, quod nos ob reverenciam eius, qui cor hominis confirmat spiritu principali², necnon in remedium nostrorum peccaminum ecclesie t(ali) hanc gratiam fecimus, ut universos proventus, quos de possessionibus ecclesie habuerit, quod nuncii eiusdem ecclesie iuramento suo probaverint ita esse, in thelonio nostro deducant sine nostro et nostrorum officialium impedimento. In cuius rei testimonium.

58. Pro apostata resumendo.

Pro dilecto devoto^a nostro t(ali), qui post mundi huius spurcicias, quibus maligno suadente spiritu fuerat irretitus, cupit prioris refici deliciis paradisi, devocionem t(uam) rogamus omni qua possumus instancia et affectu, quatinus ipsum t(alem), qui reatus sui excessum vere penitencie lacrimis abluit petendo corde contrito et humiliato animo veniam de commissis, velis illius exemplo, qui in ira misericordiam non restringit, ad sinum gracie misericorditer recolligere pristino favore et gracia pro Dei nostraque reverencia caritativis amplectendum, ut una cum ceteris confratribus tuis possit in divinis laudibus errorem suum

a) 'nota' am Rand T.

1) Auch in E fol. 108 n. 84 und im Berliner Fragment. Reg. imp. VI, 1455. 2) Ps. 50, 14.

corrigere et celestibus inhiare. Propter hoc enim te et universum ordinem ulnis favoris et gracie volumus perpetuo confovere.

68.

Strennum virum t(alem) fid(elitati) t(ue) propensius commendamus mandantes et volentes, quatinus ipsum contra quorumlibet iniuriatorum insultus illicitos nostro nomine manuteneas et defendas, te nichilominus eidem in causis et questionibus universis, quas idem de suis iniuriatoribus et alii vice reciproca de ipso movere voluerint, iudicem communem deputantes, ita ut usque [ad] adventum t(alis), quem in proximo a latere nostro mittemus, eidem de omnibus suis iniuriatoribus et aliis vice reciproca de ipso querelantibus exhibeas et impendas exacte iusticie complementum.

83.¹

Quia prolixè discordie intestina turbacio inter tales iam pridem exorta grandia noscitur incessanter inferre dispendia et dampnosa parere nocumenta, prudenciam t(uam) ro(gamus) plenissimo cum affectu, quatinus cum illius cause negocium tibi et provido viro t(ali) a sede apostolica sit commissum, honor(abilem) t(alem) prenotati loci^a habens benigne pro nostra reverencia recommissum, ad compositionem amicabilem inter partes omnimodas curas tuas et operas efficacissime studeas applicare. Que si processum habere non valeat, favorabilis ipsum t(alem) et celeris exhibicione iusticie velis efficaciter expedire.

85.²

Germinantibus inter vos intestine discordie et civilium iurgiorum erroribus ex interno compacientes affectu et magnopere cupientes morborum huiusmodi obviare principiis et subortas simultates et odia penitus extirpari, ecce quod t(alem) pacis et concordie zelatorem ad vos transmittimus confidenter prudenciam vestram affectuose rogantes, quatinus verbis suis super hiis, que ad pacis et concordie faciant unionem omnimodam, nostro nomine fidem credulam adhibere curetis ut nostris, eadem cum affectu benevolo prompto effectui mancipando.

a) So T.

1) Auch in E fol. 133 n. 183. 2) Auch in E fol. 137 n. 199 und O, gedr. 'Wiener Briefsammlung' 201 n. 190. Reg. imp. VI, 1574.

95.

Pro nostris et tocius reipublice arduis negociis procurandis t(alem) dilectum fi(lium) n(ostrum) ad tuam presenciam duximus fiducialiter destinandum, dantes eidem plenitudinem potestatis inter nos et te ordinandi universa et singula, que utriusque nostrum commoditatibus viderit oportuna. Quicquid itaque dictus t(alis) tecum nostro nomine duxerit ordinandum, in equo firmitatis robore volumus suffulciri, ac si statui, ordinari seu fieri contingeret per nos ipsos.

101.

Quia veri zelatores honoris imperialis existitis, prout fidei vestre attestatur veritas ac devoti operis plenitudo, fid(elitati) vestre duximus intimandum, quod in nobis et nostris precipue perfecta viget sanitas et placide fortune arridet prosperitas in negociis nostris omnibus iuxta votum. Ceterum sciat vestra fidelitas, quod omnes gracias, libertates et iura, que usque ad hec tempora possedistis, non solum volumus vobis conservare et in eis vos favorabiliter confovere, verum eciam huiusmodi gracias, libertates et iura vobis disponimus in uberi affluencia graciousius ampliare.

102.

Ad universorum noticiam cupimus pervenire, quod nos dilecto fi(deli) n(ostro) t(ali) ob multe fidelitatis servicia, que nobis impendit hactenus et inantea exhibere poterit fructuosa, quendam ortum nostrum situm apud t(alem) locum prius obligatum t(ali) et ab eo solutum, pro VII mar(cis) obligavimus et obligamus presencium testimonio litterarum. De quo quidem orto predictus t(alis) annis singulis duarum librarum cum dimidia et decem caponum redditus recipiet pleniores, predictum ortum tenens et possidens tam diu, quousque sibi per nos de predictis VII mar(cis) plenarie fuerit satisfactum. In cuius rei testimonium.

111. Confirmacio in genere¹.

Inmensus et incomprehensibilis sublimis et in summo maiestatis solio residens Dei filius, a quo omnis potestas in celo et in terra nominatur, tanto dignius interne cognitionis mente ab hiis agnoscitur et previsor ac provisor

1) Vgl. Simonsfeld in 'Sitzungsberichte der Münchener Akademie. Histor. Klasse' 1898, S. 525 (Exordium) und 527.

mirabilis atque supra modum ammirabilis iustissime reputatur, circa quorum exaltacionem divina in tantum incenditur bonitas, ut ipsorum votis ultra quam ipsorum meruerit humilitas se accomodet et inclinet. Id non indigne attendebant inclite recordacionis dive memorie imperatores et reges antecessores nostri, fama, virtute, re et nomine preclari, qui ecclesias suis construxerunt opibus, constructas confovebant habundancius, personis ecclesiasticis Deo famulantibus prediorum possessiones largissime largitate regia tribuendo, tradita et tributa in omni libertate, iure et quiete integre ac pacifice conservando. Horum nos exempla, quantum is annuerit, qui dat omnibus affluenter, sequi in via largitatis, clemencie ac rectitudinis cupientes, ecclesiam talem a divis imperatoribus et regibus inclite recordacionis nostris antecessoribus multis ditatam libertatibus et bonorum titulis insignitam amplexantes quemadmodum nostri antecessores ulnis gracie et beneficencie specialis, ipsam in nostram et sacri imperii tuicionem et protectionem recipimus specialem cum personis et rebus omnibus attinentibus ecclesie supradicte, confirmantes insuper omnia iura, libertates et gracias, quas a divis imperatoribus et regibus ad tempora magne recordacionis F(riderici) imperatoris nostri antecessoris ultimi dicta ecclesia habuit ab antiquo. Mandantes nichilominus regio hoc edicto, ne quis imperii nostri fidelium dictam ecclesiam vel personas Deo famulantes ibidem presumat aliququaliter molestare aut iura infringere vel libertates concessas quomodolibet violare. Nulli ergo omnino ho(minum) li(ceat) h(anc) nostre ma(iesta)tis indulgenciam infringere vel ei ausu temerario contraire. Quod qui facere etc.

112. Exordium confirmacionis.

[C]um divorum imperatorum et regum inclite recordacionis antecessorum nostrorum gesta pia mente recolimus ac interne consideracionis oculis perspicimus, ut eorum iustis exemplis nostra coaptemus vestigia, in voto gerimus atque desiderio pleniori, sperantes, quod ex eo, quod ecclesias et ecclesiasticas personas divino cultui deputatas liberas atque a pressuris ereptas pleniori pre ceteris gracia confovemus, concessa nobis a summo rege regnante et gubernante omnia salus et gracia debeat ampliari.

119.

Querelam gravem t(alis) recepimus continentem, quod ipse sub tui conductus fiducia a quibusdam hominibus tuis

fuerit nequiter spoliatus, super quo petivit humiliter sibi nostre gracie beneficio subveniri. Cum igitur te quidem, qui laudabilis indolis diceris adolescens et gradibus probitatis de virtute descendere crederis in virtutem, omnino dedeceat, si huiusmodi malefacta sub dissimulatione transierint incorrecta, sinceritatem t(uam), de qua stabili fide confidimus, omni qua possumus precum et exhortaminum instancia deprecamur, in fide qua nobis astringeris te monentes, quatinus tam iniuriosam enormitatem et tam enormem iniuriam emendacione condigna sic corrigas, quod de bonis malefactorum huiusmodi conquerenti et leso plenarie satisfiat, ut preter premium retribucionis eterne, quod exinde tibi proveniet, in humane laudis preconium gloriosi vendices nominis incrementum.

120.

Querelam gravem rel(igiosorum) t(alium) nuper accepimus continentem, quod talis fidelis noster Dei timore postposito rebus suis et bonis in t(ali) loco violenter ablati molestis eos inflixit iniuriis et iniuriis molestiis multipliciter tribulavit, super quo postulaverunt humiliter sibi a nostra celsitudine salutari remedio subveniri. Cum igitur gladius temporalis ad hoc sit nobis desuper creditus, ut ecclesias et personas ecclesiasticas a persecucionum tyrannide relevemus, fid(elitati) t(ue) dis(tricte) pre(cipiendo) mandamus, quatinus super hiis veritate sollercius inquisita, si sic esse compereris sicut superius est expressum, predictis rel(igiosis) vice nostra sic promptum super premissis exhibeas iusticie complementum, quod ablatorum restitutione plenarie subsequente pacifice pacis auctori deserviant pacis humiles professores nec super defectu iusticie conpellantur ad nos habere refugium vel recursum.

162. Exordium gracie.

Dum fidelium nostrorum votibus et precibus in hiis, que continent equitatem et recte rationis lineam non excedunt, promptum et facilem inpertimur assensum, et benevolencie nostre decus attollimus et ex eo erga nos fervencius devocionem accendimus subditorum etc.

174.¹

Hactenus modicum scripsi vobis, existimans mea negocia cordi esse vobis ut michi. Presencium tamen serie

1) Auch in E fol. 128' n. 164.

vestre dilectioni significo, pleno me frui per Dei gratiam beneficio corporee sospitatis et prosperis satis eventibus habundare, quod de vobis audire me plurimum delectaret. Vestrum itaque statum utinam semper votiva felicitate florentem michi si placet rescribite una cum statu talium, quem semper opto dierum beatitudine choruscantem^a. Si enim gaudeant, gaudeo, et si quicquam sibi sit nubilum, michi nichil potest esse serenum. Ceterum vestram soller-
ciam de meis negociis non moneo, satis vos arbitrans vigilem et ferventem.

199.

Inconveniens et rationi contrarium arbitratur, quod quis innocencie claritate precinctus dire mortis penam incidat et dampnetur in eo, pro quo, ut testatur veritas, deberet merito coronari. Hoc nos pura mente sincerius attendentes pro strennuo viro t(al)i vestri re vera honoris fervido zelatore laudabile vobis testimonium perhibemus, quod ipse sicut novit Altissimus, scrutator et cognitor^b secretorum, diu in nostra presenciam feliciter conversatus nunquam de labiis suis protulit irrita, que vobis forent in rebus vestris vel corporibus nocitura. Set ad omnia sedulus laboravit, que honorem vestrum in altum possent extollere et nomen vestrum in excelso principum solio collocare. Igitur fid(elitatem) v(estram) ro(gamus) plen(issimo) cum affectu, quatinus ipsum, quem tante fidelitatis opera ad sensum demonstrant impositi criminis innocentem, abraso cuiuslibet sinistre suspicionis scrupulo habere velitis nostre dilectionis intuitu clemencius excusatum et eum tamquam fidelem et subditum vestrum vobis curetis resumere ulnis singularis gracie pie et misericorditer amplectendum. Propter hoc enim regalis benivolencia in omnibus, que vestris arri-
dent beneplacitis, vobis benignius aspirabit.

205.

Quia honestam matronam tutorio solacio destitutam pio favore prosequimur, fid(elitati) t(ue) fir(miter) iniungimus et mandamus precise volentes, quatinus eidem matrone in bonis suis que obtinere dinoscitur non presumas de cetero molestiam irrogare, set ei potius in omnibus suis negociis favorem impendas benevolum et benignum.

a) 'ru' in Corr. T. b) 'cognitor' T.

224.

De tue fidei puritate, qua nos et sacrum Rom(anum) imperium amplecteris incessanter, inconcussam spei fiduciam obtinentes, fid(elitatem) t(uam) ro(gamus) ple(no) cum affectu) sub fidei debito, quo nobis astringeris, te nichilominus obtestantes, quatinus filios tuos dilectos fideles N. sollicitis exhortacionibus ad hoc inducere non omittas, ut ad serviendum nobis et imperio cum armis iuxta informationem t(alis) prompti pronis assurgant affectibus et affectum huiusmodi dilucident clarius per effectum. Propter hoc enim tuis et ipsorum commoditatibus perpetuo volumus intendere et ipsos ulnis amplecti continue gracie singularis. Insuper noverit tua fidelitas, quod nos t(ali) dedimus in mandatis, quod ipse odiosam discordiam, que inter te et t(alem) vertitur, amicabiliter conplanet omnimode et pacem et concordiam inter vos ordinet et disponat.

230.

Opus Dei et hominum ratione suadente perficimus, dum de throno nostre maiestatis elabatur illa iusticie rectitudo, qua fideles nostri et imperii se obtinere letantur ea, que iuris equitas sibi confert. Noverit igitur presens etas et successio futurorum, quod nos nobilis viri t(alis) humilibus precibus favorabiliter inclinati ipsi paterna sua feoda ad ipsum ex morte patris ipsius successione hereditaria devoluta ex consueta benignitate pleno iure concedimus ac ipsum sub prestito fidelitatis homagio investimus liberaliter de eisdem. Dantes sibi etc.

231.

Volentes unicuique in hiis, in quibus sibi suffragatur iusticia assistere et graciosum favorem regium impertiri, fid(elitati) t(ue) seriose com(mittimus) et man(damus) precise volentes, quatinus etc.

238.

Licet reliqua, que dilectionis federibus coniunguntur, quandoque rerum turbine varientur, ipsa tamen fraterne idemnitatis iura propagata ex sanguine nequunt immutari. Igitur pro G. fratre vestro, qui vobis naturali federe coniungitur, omni qua possumus instancia vos monemus, quatinus eidem paterna feoda sua ad ipsum iure hereditario devoluta studeatis iuris fraternitatis instinctu tam benigne dividere, quod fraterna iura non excedat vestre

rationis calculus et apud Deum et homines laus vestra floreat apud fratrem vestrum fraternis effectibus demonstrata.

247. Absolutio proscripti.¹

Delicta iuvenum, que ex levitate animi inconsulta procedunt, nonnumquam in mansuetudine preterimus nec eorum ad animum revocamus errorem, qui devotos se exhibent ad emendam. Cum itaque t(alis) nuper raptus impetu temere iuventutis dilectum fi(delem) n(ostrum) t(alem) presumpserit captivare, tandem prudenter et provide recognoscens, se regiam maiestatem graviter offendisse, dictum t(alem) resolvi fecit a vinculis, sperans per hoc nostre gracie facilius reformari. Nos igitur dictum t(alem) ad devocionem nostram et Romani imperii humiliter reverentem benigne suscepimus gracie nostre ex integro pro excessu huiusmodi reformatum. Et ut circa eum nostre clemencie nichil desit, omnes proscriptcionum sententias a nobis et nostris iudicibus ratione contumacie promulgatas in ipsum auctoritate regia revocamus, volentes, ut adversarii sui, ad quorum instanciam est proscriptus, ex integro sibi moveant questionem coram iudice competente. Has autem gratias profluentes a multitudine regie pietatis eidem impendimus, ut pro remissis excessibus incessantes fructus obsequii resumamus.

249.

Sincere fidei et preclare devocionis prestanciam, qua strenuus vir t(alis) nostrum et sacri honorem imperii cum pura mentis alacritate prosequitur, benignius intuentes, sibi officium t(ale) cum omnibus et singulis iuribus, consuetudinibus ac aliis quibuscunque, que de eodem officio solvi hactenus sunt consueta, necnon cum ceteris attinenciis universis quocumque nomine censeantur ex nostra liberalitate et ex certa sciencia concedimus a nobis et imperio quam diu vixerit obtinendum. Igitur vobis universis et singulis districte precipiendo mandamus, quatinus ipsum in consecucione omnium iurium ad officium predictum spectancium ac illorum, que de ipso persolvi de iure tenentur, pro nostra reverencia studeatis favorabiliter promovere, sic quod omnia et singula iura et consuetudines prenotata^a sibi sine impedimento quolibet plene et integre assignentur.

a) 'pnotatas' T.

1) Künftig in 'Constitutiones' III.

250. Restitutio bonorum.

Decet munificenciam regie maiestatis fidelium suorum devocionem attendere et eorum servicia condignis retributionibus compensare. Eapropter nosse volumus universos tam posteros quam presentes, quod nos grata que dilectus fi(delis) n(oster) t(alis) nobis et imperio gratanter impendit obsequia et adhuc impendere poterit graciosam graciosius attendentes et proinde cupientes eidem munus impendere favoris et gracie specialis, vineam t(alem), quam t(ali) cum ceteris bonis suis propter indevocionis sue proterviam sentencialiter abiudicavimus et nobis attraximus, prefato t(ali) donamus simpliciter proprietatis titulo perpetuo possidentiam. Dantes eidem plenam et liberam potestatem, predictam vineam commutandi, vendendi vel ad usus quoscunque pro suo libito tamquam propriam amplicandi. In cuius donacionis.

260. ¹

Si universa et singula, que indevocionis vestre protervia nostre celsitudinis auribus sunt impressa, veritatem omnimodam continerent, re vera ex hiis largam et amplam vobis graviter indignandi materiam haberemus et pro tantis excessibus, si verum includerent, gravis correctio merito vos maneret, si non vener(abilis) t(alis) episcopi et rel(igio-sorum) virorum fratrum t(alium) frequens instantia et instans frequentia in hoc animi nostri motum aliquantulum iniugassent. Quapropter prefatorum et episcopi et fratrum tracti consiliis et precibus exhortati conceptam contra vos huiusmodi indignacionis materiam vobis ex corde dimittimus et de commissis huiusmodi si qua fuerint vobis veniam indulgemus, dummodo tamen iuxta eiusdem principis nostri consilium favori et gracie nostre restitui et regalibus beneplacitis conformari finaliter affectetis.

263. Receptio familiaris².

Fidei tue sinceritas fulgidis virtutum fulgoribus illustrata, que erga nos et sacrum Romanum imperium clarius elucescit, necnon sapientie tue profunditas et sciencie altitudo, que ex predicabilis fame tue prestancia per totum orbem insonuit, quadam allectiva dulcedine nos inducunt, ut te nostris familiaribus amplexibus adiungamus. Ut igitur sincerus affectus huiusmodi, quo te pleno favore am-

1) Vgl. T 259, Reg. imp. VI, 1042.
tiones' III, 89 n. 99.

2) Gedruckt 'Constitu-

plectimur, lucidius rutilet in effectu, ecce quod te in nostrum familiarem domesticum et secretarium specialem hylari mente duximus admittendum amplectendumque ulnis favoris et gracie specialis. Mandantes tibi et precise volentes, quatinus quandocumque nos ad suscipiendum sacrum imperii dyadema ad partes Italie perceperis proficisci, indilate nostre accedas presenciam maiestatis, nobis tue sinceritatis industria in tocius reipublice obsequiis serviturus.

264. Item de eodem.

Fecunda tua nobis indicata devocio, qua nos et Rom(anum) imperium veneraris, serenitati regie dignum favore te prebuit et gratiam tibi nostre celsitudinis uberem vendicavit. Dum enim honoris imperii fervidum zelatorem te noscimus, dignum censemus et congruum rationi te familiarium et devotorum nostrorum tanto familiarius aggregari consorcio, quanto pre ceteris ad culmen nostri honoris fervencius coaspiras. Ut igitur te nobis acceptum non inaniter gratuleris, ecce quod te in familiarem nostrum domesticum liberaliter et libenter duximus admittendum, volentes te re, nomine et honore, quibus ceteri familiares et magnitudinis nostre domestici perfruuntur, in curia regie maiestatis inantea perfrui et gaudere. In cuius rei etc.

265.

Indissolubilem devocionis et fidei vestre nexum, quo nobis estis astricti, diligencius intuentes presumimus et verisimiliter opinamur, quod ad nullum erroris devium obliquati in observancia fidei vestre erga nos perstiteritis hactenus stabiles et constantes. Propter quod de nullo^a vos ad presens perfidie seu indevocionis scrupulo arguentes universis nostris fidelibus presentibus inhibemus, ne ob cuiuscunque notam excessus, quo vos ingratos aut noxios regie maiestati facere potuistis, usque ad futurum adventum nostrum ad partes illas in aliquo vos offendant, ut tunc cum presentes fuerimus, fidei vestre meritis plenius inquisitis, secundum quod vos invenerimus ambulasse iuxta hoc, erga vos inobliquabilem nostre mentis rectitudinem dirigamus.

268.

Religiosus et discretus vir t(alis) confrater vester, quem ad nostram presenciam destinastis, singulos ecclesie vestre

1) Folgt 'ad' getilgt T.

defectus nobis proposuit diligenter, supplicans humiliter et devote, ut illos restaurare aliquo beneficio largitatis munifice de benignitate regia dignaremur. Quia vero arduis prepediti negociis illis expediendis intendere non potuimus ista vice, ipsa potius in tempus oportunum duximus reservanda, ut tunc ab aliis vacantes negociis vestris et ecclesie vestre defectibus prenotatis possimus intendere cum effectum.

300.

Tenore presencium constare volumus universis publice profitentes, quod universos et singulos, qui ad civitates nostras t(ales) cum rebus suis quibuscunque confugerint, sub nostram et imperii protectionem recipimus specialem, fide stabili promittentes, quod nos ipsos nec in personis nec rebus suis turbabimus nec turbari per alios aliquatenus paciemur. In cuius testimonium et cautelam pre(sens) scrip(tum) conscribi et maiestatis n(ostre) sigillo iussimus communiri.

301.¹

Fideliteti vestre sub obtentu gracie nostre firmiter precipiendo mandamus, quatinus statim visis presentibus municioni civitatis vestre ubicunque opus habuerit congrue reparacionis et reformacionis antidoto intendatis, ipsam circumquaque oportunis structuris et edificiis prout utile fuerit munientes. Quicunque vero huic nostro mandato inpedimentum et obstaculum prebere conabitur, quominus dicta civitas munimine congruo non firmetur, regie indignacionis offensam se noverit incurrisse. Et nos^a eidem^b exnunc nostre gracie beneficium subtrahentes.

302.

Quod tam fideliter tamque ferventer et efficaciter hec, que honorem nostrum respiciunt et profectus adaugent incrementa, illibata fidei tue constancia prosequitur et instaurat, nullo umquam tempore a memorie nostre tabulis abradetur, set sic inprimetur tenaciter, quod re vera meditatione continua sollicitabimus, quomodo et qualiter pro tot devote exhibicionis tue obsequiis condigne tibi retribucionis beneficia rependamus. Tu igitur hec, que adeo inchoasti laudabiliter, laudabilioris continuacionis perseverancia, prout

a) 'Et nos' am Rand T. b) 'eidem' folgt in der Zeile getilgt, am Rand wiederholt T.

1) Künftig in 'Constitutiones' III.

de te confidimus, studeas consummare. Securissime de nobis presumens, quod cuncta erga te, que dilecti fi(deles) nostri t(ales) amici tui pro te ordinare decreverint, faciemus.

303.¹

Aspiranti processui nostro celestis inspiracione consilii gracioso favori et benevole gracie apostolice dignitatis in filialis obediencie uberi affluencia ad, quam singulis et proximis [debemus]^a, graciaram et gratitudini[s] vicissitudinem copiosius inclinantes, ecce quod rel(igiosum) et providum virum t(alem) ad beatitudinis vestre pedes fiducialiter duximus destinandum, sanctitati vestre piissime supplicantes humilime cum affectu, quatinus verbis suis, que nostro nomine auribus vestris impresserit, ex innata vobis clemencia adhibere dignemini plenam fidem, ea si placet affectu benevolo et consueto exaudicionis effectui mancipando.

314.

Pro eo, quod tu ad nostra et imperii servicia te adeo voluntarium exhibes et paratum, regalis nostra serenitas graciaram actiones tibi referre non desinit multiformes, disponentes invicem vice versa hiis intendere cum effectu, que tuis tuorumque profectibus et honoribus fuerint profutura. Strennuitatem^b tuam rogantes attente, quatinus sic te prepares et accingas quod cum t(ali) die^c te maiestatis nostre conspectibus valeas presentare.

331.

Quia probi et constantis viri non mediocriter extollit et ampliat meritum suum liberaliter adimplere promissum, sincer(itatem) t(uam) ro(gamus) ple(nissi)mo cum af(fectu), quatinus t(alem) servitorem et fidelem nostrum dilectum in bonis illis, que sibi in nostra presencia constitutus salva dimittere promisisti, pro nostra reverencia illesum omnimodis manuteneas favorabiliter et conserves, nullam sibi penitus in quieta dictorum possessione bonorum inferendo

a) Vielleicht so zu ergänzen. Auch E bietet keinen Anhalt.
b) 'strē' am Rand, in der Zeile Rasur T. c) Ueber der Zeile T.

1) Auch in E fol. 135' n. 194, Reg. imp. VI, 1435; vielleicht zur Sendung des Bischofs Johann von Gurk gehörig, Reg. imp. VI, 1193 a.

molestiam aut inferri ab aliquo permittendo. In quo et nobis gratum impendis obsequium teque, dum circa hoc tuum promissum verificas, causas et efficis fide dignum.

332.

Fid(elitati) t(ue) com(mittimus) et man(damus), quatinus t(alem) in iurisdictione et iuribus quibuscunque, que progenitores sui ad ipsum in t(ali) villa perduxisse noscuntur, manuteneas et conserves illesum. Non permittens ipsum in iuribus huiusmodi per plebanum loci vel alium quemcunque preiudicialiter molestari.

342b.

Fid(elitati) v(estre) mandamus preci(se) vo(lentes), quatinus t(ali) et eius uxori legitime super hiis, de quibus coram vobis duxerint querelandum, iuxta privilegii ipsis a nobis^a indulti tenorem et formam faciatis tam exacte iusticie complementum, quod dictum t(alem) super defectu iusticie non contingat ad regale tribunal habere recursum.

347.¹

Hactenus te semper pura fide et devocione sincera indefessum^b in obsequiis nostris invenimus et pro nostro^c et sacri honore imperii attollendo in omnes eventus tam prosperos quam adversos accinctum. Ex hac igitur servicii promptitudine de tua fidelitate plena collecta fiducia rogamus, monemus et hortamur omni quo possumus studio et affectu, quatinus cum omnibus quos habere poteris in armis bellicis expeditos sine dilacione morosa ad nos venias et appareas honorifice coram nobis. Est enim ad presens nobis tua neccessaria presencia, cuius causam, dum ad nos veneris, plenius tibi pandemus oraculo vive vocis.

361.

Cum interna caritate qua cunctas religiosas personas prosequimur provocati, honorabilia monasteria t(alia), in quibus a Christi ministris pro regna regentibus et eisdem subiectis iugis oracio funditur apud Deum, vener(abili) epi-

a) 'vobis' T. b) 'indefensum' T. c) 'nra' T.

1) Gedruckt 'Constitutiones' III, 176 n. 191.

scopo t(ali) commiserimus protegenda, fid(elitati) vestre firmiter iniungimus et mandamus precise volentes, quatinus eidem episcopo, quandocunque pro defensione dictorum mon(asteriorum) rerum et personarum omnium ipse vos duxerit requirendos, tamquam persone nostre proprie assistatis fideliter consilio, auxilio ac opere manuali. Ita quod fratres in eisdem mon(asteriis) Altissimo militantes votiva tranquillitate gaudeant et ab adversariorum suorum insultibus liberati in assidua Christi laude respirent.

363.

Quod dilectum socium nostrum t(alem), dum infirmitate gravissima premeretur, nullis ipsius t(alis) aut alicuius nostrum precedentibus meritis, tam dulcibus^a benevolencie vestre beneficiis reficere studuistis, non ad eas quas debemus inmo quas valemus graciaram actiones inclinare nullatenus desinemus, voto unanimi disponentes vice reciproca semper hiis intendere cum effectum, que vestris blandiuntur affectibus et profectibus noverimus profutura. Quicquid enim eidem t(ali) per vestre probitatis excellenciam est impensum, certe non minus, quam si nobis omnibus et singulis ex nobis idem exhibitum fuerit, deputamus. Unde quesumus, ut, si quid est, in quo vestris obsequi desiderii valeamus, id a nobis cum omnimoda obtinendi fiducia fiducialiter requiratis.

366.

Tot et tantis devocionis et fidei sincere t(alis) et t(alis) fideles nostri dilecti nos sacrumque Romanum imperium prevenerunt insigniis, quod re vera, quicquid gracie, quicquid honoris vel promocionis alicui eorum impenditur vel prebetur, per hoc celsitudo regia digne se senciatur honoratam. De vestra igitur paternitate confidenter confisi, predictum t(alem), quem multe^b utique idoneitatis commendant merita, vobis cum fiducialitate qualibet duximus committendum, affectuosissime vos rogantes, quatinus ipsum in suis negociis et alias, ubi eum noveritis promovendum, pro nostra reverencia, prout licet, dignemini favorabiliter promovere.

367. Conductus.

Volentes t(alem) capellanum nostrum di(lectum), quem nobis et imperio mire sue probitatis recommendat prestan-

a) 'v're' setzt zu T.

b) Corr. aus 'multū' am Rand T.

cia, in amenitate grate securitatis per latitudinem Romani imperii ambulare, ipsum cum rebus suis omnibus sub nostra et imperii protectione speciali gratanter suscipimus et conductu. Et ut idem propter multa que nobis impendit obsequia pre ceteris securitatis et pacis prerogativa gaudeat singulari, vobis eum propensius duximus committendum, rogantes et mandantes universis vobis et singulis firmiter et districte, quatinus eundem capellanum nostrum in se vel in suis contra nostre protectionis et conductus tenorem pro nostra reverencia nullatenus molestetis nec molestari ab aliquo permittatis.

386.¹

Universitatis vestre noticie declaramus, quod nos integre fidei zelum et pure devocionis affectum, quo dilectus fi(delis) n(oster) t(alis) sui que progenitores erga nos et imperium claruisse dicuntur, sollercius intuentes, feoda ad eundem militem de iure per successionem hereditariam devoluta predicto t(ali) concessimus obtinenda, recepto ab eo pro ipsis homagio et fidelitatis debite iuramento. Dantes eidem.

388.

Accedentes presenciam nostram honor(abiles) et relig(iosi) viri . . abbas et conventus monasterii t(alis) Cyster-ciensis ordinis devoti nostri dilecti, privilegium quondam serenissimi domini R. Rom(anorum) regis genitoris nostri karissimi dive recordacionis non abolitum non cancellatum nec in aliqua parte sui viciatum nobis ostenderunt petentes humiliter, ut illud ipsis innovare et confirmare de nostra gracia dignaremur. Cuius quidem privilegii tenor incipit per omnia in hec verba:

R. etc.

Nos igitur devotis precibus abbatis et conventus predicti monasterii favorabiliter inclinati, predictum privilegium et omnia in eo contenta innovamus, approbamus et presentis scripti patrocinio confirmamus. Nulli ergo omnino hominum etc. In cuius rei testimonium.

397.

Sinceritati vestre com(mittimus) et m(andamus), quatinus censum per . . abbatem et con(ventum) mon(asterii)

1) Auch in O, gedr. 'Wiener Briefsammlung' 264 n. 266. Reg. imp. VI, 1500.

t(alis) nobis de villa t(ali) dari consuetum advocato t(ali) assignari auctoritate propria faciat sollicitè precaves, quod dictum mo(nasterium) et con(ventus) ratione census huiusmodi nullum aliunde dispendium aut incommodum paciatur. Preterea vobis com(mittimus) diligenter, quatinus prefatum mon(asterium) in suis possessionibus, iuribus et libertatibus, quibus hactenus est gavisum, benigne ac liberaliter foveatis.

Verzeichnis der Anfänge.

Accedentes presenciam — confirmamus <i>u. s. w.</i>	388
Ad universitatis vestre noticiam — favorabiliter promovere	54
Ad universorum noticiam — fuerit satisfactum <i>u. s. w.</i>	102
Ad universorum sacri — noverit incurrisse	55
Antiquorum decrevit — impedimento <i>u. s. w.</i>	57
Aspiranti processui — mancipando	303
Cum divorum — debeat ampliari. (Exordium).	112
Cum interna caritate — respirent	361
Decet munificenciam — ampliandi <i>u. s. w.</i>	250
Delicta iuvenum — obsequii resumamus	247
De tue fidei — et disponat	224
Dum fidelium — accendimus subditorum etc.	162
Ex parte talis — non omittas. Parati enim etc.	43
Fecunda tua — perfrui et gaudere <i>u. s. w.</i>	264
Fidei tue — serviturus	263
Fidelitati tue committimus — recompensam	42
Fidelitati tue committimus — molestari	332
Fidelitati vestre sub — subtrahentes	301
Fidelitati vestre mandamus — recursum	342b
Germinantibus inter vos — effectui mancipando	85
Hactenus modicum — ferventem	174
Hactenus te semper — vive vocis	347
Inconveniens — benignius aspirabit	199
Indissolubilem — dirigamus	265
Inmensus et incomprehensibilis — quomodolibet violare <i>u. s. w.</i>	111
Licet reliqua — effectibus demonstrata	238
Nos comes — volumus promovere <i>u. s. w.</i>	8
Opus Dei — liberaliter de eisdem <i>u. s. w.</i>	230
Pro dilecto devoto — confovere.	58
Pro eo — presentare.	314
Pro nostris et tocus — per nos ipsos.	95
Querelam gravem — incrementum	119
Querelam gravem — recursum	120
Querimoniam gravem — et defendas	51
Quia honestam — et benignum	205
Quia probi — fide dignum	331
Quia proluxe — expedire	83
Quia veri — graciosius ampliare	101
Quod dilectum socium — requiratis	363
Quod tam fideliter — faciemus	302
Religiosus et discretus — intendere cum effectu	268
Serenitati vestre ad — dubiam tamquam nostris	45

Sincere fidei — integre assignentur	249
Sinceritati vestre — foveatis	397
Si universa — finaliter affectetis	260
Sollicitudini tue — laudibus insudare	41
Strennum virum — iusticie complementum	68
Super tam pia — favorabiliter impendemus	44
Tenore presencium constare — paciemur <i>u. s. w.</i>	300
Tot et tantis — promovere	366
Universitatis vestre — iuramento <i>u. s. w.</i>	386
Venientes ad nostre — per presentes	1
Volentes talem capellanum — permittatis	367
Volentes unicuique — quatinus etc. (Exordium)	231
